

Big business in en om de Brabantse Peel

Brabant en in het bijzonder de Brabantse Peel was vroeger een arm agrarisch gebied. De schrale landbouwgronden zorgden voor arme akkerbouwers. Om toch een redelijk inkomen te krijgen voor de grote boerengezinnen, kozen de boeren voor varkens als tweede tak; de dieren zorgden voor mest en vlees. Hoe is die ontwikkeling gegaan en hoe staat dit gebied er nu voor?

Frank de Vries

Varkenshouder Johan van Hal uit het Brabantse Boxtel is al 25 jaar sterk betrokken bij de Brabantse varkenssector. Hij is een telg van de vierde generatie Van Hal varkenshouders. Als boerenzoon van 15 jaar, nu 25 jaar geleden, zag hij de varkenssector in het Brabantse een enorme groei doormaken. Het familiebedrijf Van Hal maakte zelfs een bovengemiddelde groeispuurt door. Van Hal: "We komen van een bedrijf met 150 zeugen en hebben door de jaren diverse malen opgeschaald tot ruim 3.000 zeugen nu. Die liggen op meerdere locaties om Boxtel." Dat kunstje doet hij samen met zijn vrouw Helmië en hun 13 personeelsleden. Varkenshouder Van Hal zag veel positieve ontwikkelingen in de laatste 25 jaar. Zo ontstond er in de Peel een groep van varkensbedrijven met toekomst. "Supergoede ondernemers die met hulp van technische hoogstandjes, zoals klimaatbeheersing en automatische voeding, zeer professioneel bezig zijn. En dat met zo min mogelijk overlast voor de omgeving."

Dialogo met samenleving

Van Hal zag het totaal aantal varkensondernemers sterk dalen en ziet steeds meer personeelsleden op de groeiende varkensbedrijven. Van Hal: "Die groei in personeel is goed. Het zorgt voor een betere dialoog met de samenleving." Hij hecht er grote waarde aan dat de groter wordende ondernemingen nog steeds familiebedrijven blijven. "Het 24/7 klaarstaan voor jouw bedrijf en de dieren past alleen in de mentaliteit van een familiebedrijf." Met het opschalen van de varkensbedrijven, aldus Van Hal, ontstond er meer rust in de diergezondheid. In de stal zijn minder dierverplaatsingen en het bijladen van biggen op meerdere bedrijven gebeurt slechts sporadisch. De afgelopen jaren is er veel geld gestoken in het monitoren van varkensziektes op de bedrijven. Dat geeft een goed beeld van de gezondheidssituatie. Van Hal ziet de afspraken met de Dierenbescherming over het verwaarden van varkensvlees en het houden van varkens als een hoogtepunt van de afgelopen periode. Is het dan allemaal rozengeur en maneschijn geweest de afgelopen 25 jaar? Dat zeker niet, beaamt Van Hal. Hij vindt dat de positie van het grootwinkelbedrijf te dominant is geworden in de keten. En hij meent dat de periferie om de primaire bedrijven die in omvang groeiden onvoldoende in dit proces is meegedaan. Kan hij dat duidelijker maken? Zowel LTO als de varkensdierenartsen kunnen zich in zijn ogen nog beter richten op die opgeschaalde ondernemers. Dat



betekent in zijn ogen meer visie ontwikkelen aan de tafel met de ondernemers en die vervolgens uitdragen en wat minder Haagse projecten uitrollen.

Rol varkensdierenarts

Heeft in het groeiproces van de primaire varkensbedrijven de dierenarts de varkenshouder 'meegenomen' of omgekeerd? Van Hal gaat terug in de tijd met zijn bedrijf naar die 150 zeugen. "Wij waren toen zeer diergericht bezig. We zochten daar de dierenarts bij die dat ook in zich had." Bij het opschalen van zijn bedrijf naar 600 zeugen werd de dierbenadering meer koppelergericht en preventief. Daar werd een andere varkensdierenarts bij gezocht. Met de laatste groei naar 3.400 zeugen werd veel management gevraagd van de ondernemer. Daar werd vervolgens weer een ander type varkensdierenarts bij gevonden. Ook varkensdierenarts Frans Dirven van Lintjeshof heeft de enorme ontwikkelingen in de Peel van dichtbij meegemaakt. Startend als eenmanspraktijk in Roermond in 1984 heeft hij nu een maatschap met 24 dierenartsen en vestigingen in Nederland, België en Duitsland. Dierenarts Dirven zag met de groei van de varkensbedrijven mogelijkheden om als praktijk ook op te schalen en zich vergaand te specialiseren in de varkensgezondheidszorg. Hij ziet als hoogtepunten de Aujeszkvrij status van de varkenssector en het terugleggen van het vaccineren van de varkens bij de varkenshouder zelf. "Zo konden we ons als dieren-

Een zeug met gezonde biggen blijft de basis voor de fokkerij.

FOTO: MARCEL BEKKEN



Hoge voerprijzen zijn een zware last voor vleesvarkenbedrijven.

FOTO: GEESJE ROTGERS



Een moderne varkensstal geeft geen (geur)overlast.

FOTO: FRANK DE VRIES

arts volledig richten op advieswerk voor de varkenshouders." Dieptepunt is in de beleving van Dirven de varkenspest van 1997. In die periode zijn meer dan honderd varkensklanten van zijn praktijk volledig geruimd. Hele gebieden waren leeg en daaromheen gold een algemeen fokverbod. Dirven: "Het doden van gezonde dieren had ook op mij een enorme impact. Ook het zien van zoveel leed onder de boerenfamilies raakte me enorm. Het herbevolken van de stallen na die pest was weer een hoogtepunt en gaf velen weer toekomstperspectief." Dirven groeide mee met zijn klanten. Varkenshouders die over de grens gingen mesten, werden ook daar weer klant. Zo ontstonden de vestigingen in Duitsland en België.

Met de groei van de varkenssector in Brabant en Limburg zag Dirven een afname van het aantal varkenspraktijken. En hoe ziet Dirven de varkenssector over tien jaar. "Ik denk dat we dan nog zo'n 2.500 gespecialiseerde varkensbedrijven over hebben. Als je rekent met vijftig van die grote bedrijven per varkensdierenarts, heb je dan nog vijftig varkensdierenartsen nodig."

Varkens big business

Vanaf de 19de eeuw is het varken bij uitstek hét dier geworden van de arme zandgronden. Telde de varkensstapel in 1960 ongeveer 1,7 miljoen dieren, in 1980 was die gegroeid naar 9 miljoen. En daarvan werd ruim 40 procent gehouden in het Brabantse. Provincie Gelderland eindigt als eervolle tweede met zo'n 23 procent van de nationale varkensstapel. Meer en meer gingen de varkensboeren hun varkenshouderij losmaken van het traditionele gemengde bedrijf waaruit ze waren ontstaan. Met de groei van de varkensstapel ontwikkelde zich een enorm netwerk van bedrijven in de varkensketen. Handlaren, verwerkende industrie, mengvoerbedrijven, ki en dierenartsen zijn daar voorbeelden van. De Wet Investeringsrekening (WIR) van 1978 zorgde mede voor een enorme "boost" in schaalvergroting. De technische resultaten groeiden mee met deze intensivering. Lag het aantal grootgebrachte biggen per zeug in 1950 rond 14, in 1990 was dit al gegroeid naar 20. Importen van voeders gecombineerd met een enorme varkensstapel zorgde voor

enorme mestoverschotten. In de zeventiger jaren kon de maïsteelt deze mest nog aan, maar later werd het ook die maïs te veel. De overheid startte in 1980 met de eerste maatregelen om de mestoverschotten aan te pakken.

Kleine stapjes voorwaarts

Varkenshouder Wim Lemmens uit het Limburgse Ysselsteyn begon precies 25 jaar geleden met boeren. In een maatschap met zijn vader had hij toen 200 fokzeugen en 20.000 legkippen. De kippen vlogen eruit in de loop der jaren en stapje voor stapje breidde hij uit tot een gesloten bedrijf met nu 350 zeugen en 3.000 vleesvarkens. Lemmens heeft naar eigen zeggen vooral de efficiëntie van transporten als maat voor ogen gehad. Dus volle 32 tons mengvoertwagens en volle wagens met biggen en vleesvarkens. Varkenshouder Lemmens kreeg op een gegeven moment genoeg van het afleveren van biggen. "Het blijft een halffabriek en de mesters vinden altijd wel iets: je biggen zijn te duur of niet goed genoeg." Zo werd het idee voor een gesloten bedrijf geboren. Twee jaar geleden werd

een nieuwe meststal voor 2.000 vleesvarkens in gebruik genomen. Het hele bedrijf is nu '2013-proof'. Lemmens ziet vooral positieve ontwikkelingen in de voeding en diergezondheid. De kritische consument maakt het in zijn ogen romantische boerenleven wel heel anders en harder. Over

stilletjes aan verder aan zijn bedrijf. "Een manager wil ik niet worden. Ik houd van de dieren en het werk ertussenin."

Geld

Dierenarts Karien Koenders kijkt met 'jonge ogen' naar deze sector. Ze is nu tien

Dierenarts Dirven kijkt nu met lede ogen naar dat wat zich afspeelt in de varkenshouderij. "We moeten opletten dat we ons eigen voedsel blijven produceren en niet afhankelijk gaan worden van het buitenland. Nederland is altijd een kennisbolwerk geweest voor de landbouw en in het bijzonder de varkenssector. Doordat de overheid de innovatie- en geldkranen nu in de stand 'dicht' zet, worden we langzaam van de wereldkaart weggeveegd. Dat mag niet gebeuren. We moeten innovatief blijven en onze kennis hier en over de grenzen vermarkten. En een sterke eigen sector behouden." §

24/7 klaarstaan past bij de mentaliteit van een familiebedrijf

merklees heeft hij niet echt een duidelijke visie. Voor zijn bedrijf kan het volgens zijn eigen berekeningen momenteel economisch niet uit.

Hoe ziet hij de toekomst voor zijn bedrijf? Opschalen naar 400 zeugen gesloten past nog binnen zijn bestaande situatie. Lemmens is nu 46 jaar en wil graag bij de blijvers horen. "Ik heb nooit bij de voorlopers willen zijn, maar ben wel heel erg trots op mijn bedrijf." Hij bouwt als varkensvakman

jaar varkensdierenarts in en om De Peel. Ze startte als allround dierenarts die alle diersoorten moest helpen. Zes jaar geleden ging ze zich helemaal richten op de varkensgezondheidszorg. Koenders: "De professionele varkenshouder wil alleen nog vaklui op het erf die specifiek varkens doen." In haar jaren als dierenarts ziet Koenders nog steeds een verdere verharding optreden. "Het gaat vaak over geld in de gesprekken met onze varkensklanten."

De varkensstapel

1960	1,7 miljoen dieren
1985	9 miljoen
2010	12 miljoen
1980	44.000 bedrijven
2000	14.500
2010	4.500